

Motion till riksdagen 2008/09: MJ498

av Tina Ehn och Esabelle Dingizian (mp)

Nedskräpningen

Sammanfattning

Mängderna avfall ökar i samhället, också nedskräpning är ett ökande problem. Nedskräpning är mer än ett miljöproblem – det är också ett samhällsproblem som i grunden handlar om hur vi ska ha det med det offentliga rummet. Det behövs nya verktyg för att minska nedskräpningen, på både nationell och lokal nivå. Producenter, importörer och säljare måste ta ett större ansvar. Då förbättras också förutsättningar för kommuner och enskilda att ta sitt ansvar. Systemen med pant och producentansvar bör utvidgas.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningar för att ge kommunerna rätt att vidta lokala åtgärder riktade mot säljare eller annan ansvarig för att förhindra eller täcka ökade kostnader för omhändertagande av produkter som ofta lämnas som skräp.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till utvidgning av pantsystem och producentansvar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningar för en nationell avgift på producenter och importörer av särskilt vanligt förekommande nedskräpningsprodukter vilken kan användas för att täcka informations- och renhållningskostnader.

Fel! Okänt namn på

Inledning

Riksdagen har satt som mål att lämna över ett samhälle till nästa generation där våra stora miljöproblem är omhändertagna. Miljömålssystemet med de 16 miljö kvalitetsmålen och del- och etappmål styr arbetet för att klara detta övergripande mål.

Ett av målen är att städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö. Den bebyggda miljön skall också medverka till en god miljö regionalt och globalt, och främja en god hushållning med mark, vatten och andra resurser.

Ett delmål är att den totala mängden genererat avfall inte skall öka och att den resurs som avfall utgör skall tas till vara i så hög grad som möjligt. I en underlagsrapport till Miljömålsrådets fördjupade utvärdering Nu är det bråttom! konstateras dock att avfallsmängderna i stället ökar. Behandlad mängd hushållsavfall ökade från 3,5 miljoner ton till 4,3 miljoner ton under perioden 1994–2005. Det är en ökning med 24 procent. Räknet per person har avfallet ökat från 395 till 480 kilogram per år. Det är i och för sig lägre än den ekonomiska tillväxten under perioden, som var 42 procent. Men det är en ökning, inte en minskning.

För tillverkningsindustrin har utvecklingen varit likartad. Avfallsmängderna ökade under perioden 1994–2002 med 21 procent.

Några förklaringar till de ökande mängderna hushållsavfall anges vara att folk har fått mer pengar, attitydförändringar och att samhällets åtgärder varit ineffektiva.

Ökad produktion av avfall innebär slöseri med energi och resurser. Det ger också problem att ta hand om det på ett bra sätt.

En del av avfallet hamnar i våra parker, gator och natur som skräp. Nedskräpningen har också ökat. Det ser vi i våra parker, våra badplatser och andra allmänna platser.

Också där är förklaringar ökade inkomster och attitydförändringar. Stiftelsen Håll Sverige Rent har länge arbetat med upplysning, utbildning och kampanjer. Bidragen till stiftelsen har minskat sedan början av 1990-talet. Det har gett effekt. Det talas om en förlorad generation, som inte tar så allvarligt på att inte skräpa ner.

Nedskräpningen är den mest synliga delen av avfallsberget, det som påverkar oss direkt i vår vardag. Det innebär ännu mer slöseri med resurser – det går inte till återvinning. Det innebär konkreta problem att ta hand om. Det ger också i djurlivet, både flera skadedjur, och flera skadade djur.

Men nedskräpning är mer än ett miljöproblem. Det är ett samhällsproblem. I grunden handlar det om det offentliga rummet. Hur ska vi ha det, vem ska sköta det? Ska det vara trivsamt, tryggt och inbjudande? Eller motsatsen?

Nedskräpning blir snabbt till en ond spiral: där det finns skräp slängs mer skräp. Det gör att våra allmänna platser känns otrevliga och otrygga. Några väljer att stanna hemma i stället för att gå ut, andra reser längre bort för att komma ifrån.

Fel! Okänt namn på

Nedskräpning är i första hand ett lokalt problem. Det mesta blir kvar där det slängs. Det mesta har köpts i närheten. Det har köpts och slängts av människor som vistas på plats. Därför måste en del av lösningen komma lokalt.

Men nedskräpning är inte bara ett lokalt problem. Den allmänna samhällsutvecklingen och den allmänna ekonomiska utvecklingen påverkar. Allt skräp stannar inte där det slängs. Resurserna kan komma från hela världen.

Nedskräpning av våra västsvenska stränder är ett särskilt problem. Där flyter stora mängder skräp iland från Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt. Skräpet ställer till problem för djurliv, skärgårdsjordbruk och turism. I Sverige är Bohuslåns kust särskilt drabbad av den marina nedskräpningen. I annat sammanhang (motion 2007/08: MJ301) har Miljöpartiet framhållit behovet av att hitta former för en permanent nationell eller EU-finansierad strandstädning. Det behovet kvarstår.

Det finns flera skäl att minska nedskräpning. Det finns också flera sätt att göra det.

Fler och större tunnor

Samhällsutvecklingen gör att människor har mer avfall utanför hemmet. Attitydförändringen är ett faktum. Finns inte soptunnor i närheten, eller är de överfulla lämnar folk skräpet. Kommunerna ansvarar för renhållning. Den måste förbättras, även om det kostar pengar. Antalet papperskorgar i landet uppskattas av Naturvårdsverket till 186 000. Det betyder fler och större soptunnor och tätare tömning. Skulle man öka antalet papperskorgar med 25 procent blir det en kostnad på 7–11 miljoner kronor. Kostnaden för tömning en gång i veckan skulle bli ungefär 27 miljoner kronor per år.

Täckning för lokala merkostnader

Kommuner bör kunna få de som orsakar problemen att ta ett större ansvar, både för att hjälpa till och för att betala kommunernas ökade kostnader. I vissa kommuner kan det finnas särskilt stora problem med vissa produkter. Det kan variera från ställe till ställe. Ibland hjälper det om kommunen för en dialog med företagen som säljer eller ger bort det som blir skräp. Om inte kan kommunen behöva ta ut en särskild avgift vid försäljning av vissa produkter för att finansiera ökad städning. Kommunerna har inte den möjligheten nu; det behövs en lagändring. Möjligheten bör också gälla t.ex. restauranger som inte håller rent. I och med rökförbudet på offentliga lokaler har rökarna flyttat utomhus. Då slängs gärna fimpen på gatan. Restauranger bör ha ett ansvar att tillhandahålla askkoppar eller liknande där många besökare vistas och röker. De bör också ha ett ansvar för att städa efter de egna kunderna.

Regeringen bör även överväga att ge kommuner rätt att förbjuda försäljning eller användning av särskilt problematiska produkter i extremfall där det inte går att lösa problemet på annat sätt. Ett exempel som diskuterats i vissa kommuner är engångsgrillar.

Fel! Okänt namn på

Regeringen bör utreda förutsättningar för att ge kommunerna rätt att vidta lokala åtgärder riktade mot säljare eller annan ansvarig för att förhindra eller täcka ökade kostnader för omhändertagande av produkter som ofta lämnas som skräp.

Pant- och producentansvarssystemet bör utvidgas

Produkter vi använder mest utanför våra hem lämnas gärna kvar som skräp. Det går att kartlägga vilka produkter som ofta hamnar på allmänna platser. De varumärken som enligt Stiftelsen Håll Sverige Rent är mest vanligt förekommande som skräp är Philip Morris (cigarettkartonger, särskilt Marlboro), GB Glace, Swedish Match (snusdoser), Cloetta/Fazer och McDonalds. Salladsbyttor och pizzakartonger fyller snabb soptunnorna och spiller över på marken. Cigarettfimpar, godispåsar och glassomslag slängs överallt. Vi har sedan länge pant på dryckesförpackningar. Systemet fungerar relativt väl. Snusdoser och cigarettpaket hör som nämnts till de produkter som slängs mest utomhus. Användningen av engångsgrillar har tillkommit de senaste åren. Där finns värdefulla metaller med mycket energiinnehåll. En lösning kan vara en rejäl pant på engångsgrillar. De som säljer grillarna ska i så fall vara skyldiga att ta emot dem.

Ett alternativ kan vara att införa producentansvar för grillar. Producentansvar har införts för förpackningar och en del andra produkter. Producenterna ansvarar för att materialet samlas in och tas om hand. Det har förpackningsbolagen gjort genom insamlingsstationer. Kommunerna bör få rätt att kräva att producenterna har insamlingsställen där folk finns, även vid t.ex. parker, rastplatser och stränder. Då kan mer av avfallet återvinnas.

Regeringen bör utreda och återkomma med förslag till utvidgning av pant-system och producentansvar. Utredningen bör också omfatta förutsättningar för att kommunerna ska kunna kräva att producenter har insamlingsystem där folk finns.

Nationella åtgärder mot typiska ”skräpprodukter”

De som står för nedskräpningen bör stå för mer av kostnaderna för att förebygga och ta hand om skräpet. Företag som ingår i producentansvaret betalar nu för kostnaderna för insamlingsystemen. Men nuvarande insamlingsystem räcker inte för alla typer av skräp. Det gäller särskilt förpackningar för livsmedelsprodukter som typiskt förbrukas i parker eller på gatan.

Det är rimligt att producenter och importörer av produkter som vanligen blir skräp bidrar till finansieringen av renhållningen och informationskampanjer. Regeringen bör ge i uppdrag åt Naturvårdsverket att inleda en diskussion med berörda företag om frivilliga bidrag till Stiftelsen Håll Sverige Rent och de merkostnader som kommunerna har för omhändertagande av skräp. Om inte det räcker kan sådana produkter behöva beläggas med en särskild avgift. Avgiften ger företagen incitament att se till att inte produkterna ham-

Fel! Okänt namn på

nar på marken eller i vattnet. Pengarna kan gå till Håll Sverige Rent och kommunerna för ökade kostnader för renhållning. Ett krav för att kommunerna skall få medel kan vara att kommunerna har en renhållningsplan, som tar upp frågor som utbildning, mätning av vad som slängs, samarbete med företagen och extra insatser på särskilt utsatta ställen. Regeringen bör utreda förutsättningar för en nationell avgift på producenter och importörer av särskilt ofta förekommande nedskräpningsprodukter som kan användas för att täcka informations- och renhållningskostnader.

Stockholm den 7 oktober 2008

Tina Ehn (mp)

Esabelle Dingizian (mp)